

Міністерство культури України
Черкаське музичне училище ім. С.С.Гулака-Артемовського
Циклова комісія «Теорія музики»

Лекція з Гармонії за темою:
ТИПИ ТОНАЛЬНИХ СПІВВІДНОШЕНЬ

Укладач: Доценко С.Т.

1. Попередні відомості

Виклад музичного матеріалу може бути однотональним або різнотональним.

Однотональний виклад обмежується на всьому своєму протязі акордами однієї даної тональності.

В різнотональному викладі, окрім основної тональності даного твору або його відрізка - головної, зустрічаються і інші побічні, підлеглі. Всі акорди побічної тональності також носять назву побічних: побічна тоніка, побічна домінанта і т.п.

Порядок чергування тональностей утворює тональний план твору, а прийоми введення однієї тональності після іншої створюють різні типи тональних послідовностей або співвідношень.

Існують три основні типи тональних послідовностей: модуляція, відхилення і зіставлення.

2. Модуляція

Модуляція є перехід в нову тональність і завершення в ній музичної побудови. Як правило, модуляція завершується досконалою каденцією. Найпростіший приклад модуляції - зміна тональності до кінця першого періоду:

467 *Con moto* Ф. Шопен. Мазурка оп. 7 № 3

The image shows two systems of musical notation for Chopin's Mazurka Op. 7 No. 3. The first system is in f-minor (one flat) and the second system is in c-minor (no flats). The notation includes treble and bass staves with various musical symbols such as triplets, accents, and dynamic markings. The key signature changes from one flat to no flats between the two systems, illustrating a modulation.

Іноді (частіше всього в складному метрі) модуляція завершує вже перше речення періоду:

468 Allegro marciale К. М. Вебер. Соната для кларнета и ф-п., II ч.

A-dur E-dur

3. Відхилення

Відхилення є короткочасний відхід в побічну тональність в процесі викладу закінченої однотональної або модулюючої побудови (періоду).

Розрізняються два види відхилень: прохідне і кадансове.

Прохідне відхилення з'являється усередині побудови, без каденції. Воно до деякої міри аналогічно прохідному звуку і прохідному акорду:

469 Л. Бетховен. Ф-п. соната оп. 26, I ч.

As f Es C Es

Примітка. Якщо аналогію між побічними тональностями і з другого боку, неакордовими звуками і деякими акордами проводити більш точно, то відхилення з поверненням в попередню тональність можна н допоміжним (див. такти 3-5 попереднього прикладу).

Кадансове відхилення з'являється до кінця речення або його частини. Воно звичайне виражається половинною каденцією, з участю обох нестійких функцій (S і D) побічної тональності: повна заключна каденція до кінця речення створила б вже враження модуляції:

470 Andante P. Шуман. «Вечерняя звезда»

A-dur fis-moll

Примітка. Відхилення в межах якої-небудь частини речення може бути виражено заключною каденцією (але, швидше, недосконалої) або перерваної щоб уникнути передчасної закінченості.

4. Зіставлення

Зіставлення утворюється від появи нової тональності на межі двох музичних побудов, після цезури, без модулюючого переходу, без відхилення (або модулюючої одноголосної зв'язки).

При зіставленні нова тональність з'являється звичайно (хоча і не завжди) після тоніки попередньої тональності.

Побудови, що зіставляються, можуть бути з'єднані спільністю тематичного матеріалу, представляючи, наприклад, дві ланки секвенції, два періоди (див., наприклад, Похоронний марш з сонати оп. 26 Л. Бетховена, два речення або частини речення:

471 Allegro con brio Л. Бетховен. Ф-п. соната оп. 53, I ч.

(G-dur) G-dur F-dur

472 *Andante* А. Скрябин. Прелюдия оп. 11 № 10

cis-moll gis-moll (Gis-dur)

fis-moll cis-moll

473 *Allegretto* Л. Бетховен. Ф-п. соната оп. 2 № 1

f-moll As-dur

f

В інших випадках зіставлення тональностей співпадає з гранню між двома більш крупними контрастуючими Частинами цілого, відмежованими по значенню:

474 Allegretto А. Даргомыжский. «Мне минуло 16 лет»

C-dur
конец I ч.
a-moll
начало II ч.

475 Moderato Ф. Шуберт. Песнь Миньоны

E-dur
a-moll

476 Moderato М. Мусоргский. «Борис Годунов», пролог

As-dur
a-moll
G-dur